

נהמרת יצהק

בסייעתא דשמיא | יתרו תשפ"ג | גליון מס' 181

וישמע יתרו כהן מדין, (י"ח א').

עיינ תרגום יונתן שתירגם כהן מדין אונס מדין, פירוש

חמור של מדין.

ויאמר יתרו ברוך ה'.

איזה ברכה בירך יתרו.

א

אחר שמשה סיפר ליתרו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודת ישראל וגו', כתיב ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל וגו', ואז כתוב ויאמר יתרו ברוך ה' אשר וגו', פירוש שעשה ברכה, ולכאורה צריך ביאור איזה ברכה בירך.

ב

והנה עיין מה שכתב בספר שפתי כהן על התורה כאן¹, וזה לשונו, ויאמר יתרו ברוך ה' וגו', זו ברכה ראשונה שזכרה בתורה, והיתה על ידו של יתרו לכוונה שאמרתי, ובירך ברכת הגומל, כמו שאמרו ז"ל, שאם היה חייב לברך, ובא אחר ובירך ברוך אשר גמלך כל טוב, ואמר אמן, יצא ידי חובתו, לזה ישראל היו חייבין לברך, ובא יתרו וברך וכו', ע"כ.

ומבואר שברכה זו שבירך יתרו, הייתה ברכת הגומל.

ועיין גם בתורת חיים סנהדרין (צ"ד), שכתב כן, וזה לשונו, ואם כן בשעה שאמר יתרו לפני משה וכל ישראל ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו', מסתמא כולם ענו ואמרו אמן על ברכתו, דקיימא לן השומע איזה שבח או ברכה מפי מברך חייב לענות אחריו אמן וכו', עיין שם².

וכן מבואר ממה שכתבו בשם הגרי"ז, וזה לשונם, ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה לישראל וגו', והנראה דהנה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן ר"ט סעיף ד'), מבואר דאפשר לברך ברכת הגומל על טובת חבירו, וכתב הרמ"א הטעם בזה הלשון, ואין זה ברכה לבטלה מן המבורך, אף על פי שלא נתחייב בברכה זו, הואיל ואינו מברך רק דרך שבח והודאה על טובת חברו ששמח בה, עכ"ל, וכתב הט"ז משמע דוקא ששמח בלבו, על שזה נתפא או ניצל, אבל אינו שמח בלבו כל כך, אלא שאומר כן מפני השלום, אין לברך בשם ומלכות, דהויא ברכה לבטלה, ע"כ לשון הט"ז, וזהו המבואר כאן ויחד יתרו על כל הטובה, דהיינו ששמח על הטובה, ולכן ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל, דהיינו דברך ברכת הגומל, דמשום ששמח על טובת והצלת ישראל, היה יכול לברך על כך ברכת הגומל וההודאה, ע"כ.

אכן צריך ביאור, דלא שייך ברכה זו רק אם הניצול עדיין לא בירך ברכת הגומל, ומנא ליה ליתרו שהם עדיין לא בירכו, (ואין הכי נמי שבאמת לא בירכו,

(1) ל"ר"ח כהן מגורי האריז"ל.

(2) ועיי"ש שכת', וז"ל, ומהאי טעמא נמי נראה מה שנוהגין מי שילדה לו אשתו כשעומדת אחר לידתה והולכת לביה"כ אז בעלה קורא בתורה, וביש מקומות מחוייב הסגן לקרותו, לפי שהאשה צריכה להודות על נסה מה שילדה בשלום, והמנהג להודות בשעה שקורא בתורה לפרסומי מלתא, וגם כשאומר ברכו את ה' המבורך וכו', ה"ל נמי כהודאה, דברכה והודאה כי חזא נינהו, ויש לזה המנהג סמך במזמור לתודה, דכתיב הודו לו ברכו שמו, ולפי שאין אשה קוראה בתורה, לכך בעלה מודה תחתיה, ולפי"ז צריך הבעל להתכוין לכך, כשאומר ברכו את ה' המבורך שנתן ברכה והודאה לה' בשביל אשתו, דברכת הודאה אם בירך אחר בשביל חברו יצא, וכ"ש בעל ואשה דכחד גופא דמו, וכ"ש כשהאשה אומרת אמן על ברכתו, דפטורה האשה מלאודוי, ע"כ.

עיין בסנהדרין (צ"ד), שזה היה להם גנאי וכו', אך מכל מקום צריך ביאור איך יתרו ידע זאת), וצריך ביאור.

ג

אכן מה שקשה על פירוש זה הוא, דעיין בגמרא ברכות (נ"ד), אהא דתנן הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה, ופירש רש"י, וזה לשונו, הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, כגון הנך דקתני לקמן (פירוש בברייתא בגמרא), מעברות הים (מקום שעברו ישראל בים סוף) וכו', ע"כ.

והנה איתא בגמרא שם, מנא הני מילי (שמברכים על ראיית מקום שנעשו בו נסים), אמר רבי יוחנן דאמר קרא ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל וגו', ע"כ.

ומבואר בגמרא שהברכה שבירך יתרו היה על הנס שנעשה לישראל בקריעת הים, ואין זה ברכת הגומל של הודיה, אלא ברכת הראיה, ואם כן קשה אהנך דמפרשי שהברכה הייתה ברכת הגומל.

ד

הנה עיין רש"י שם, וזה לשונו, הכי גרסינן מנלן דמברכינן אניסא, אמר רבי יוחנן דאמר קרא ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו', ע"כ, וצריך ביאור מה הנפקא מינה בין הגירסאות.

ועוד דעיין שם במהרש"א, שהקשה, וזה לשונו, ואם תאמר הא אניסא דרבינן נמי לא מברכינן אלא במקום הנס, כדקתני הרואה מקום כו', ויתרו לא בא אליהם אלא במדבר סיני, שאין כאן נסים דמצרים, ולא דקריעת ים סוף, ע"כ.

אכן לגבי קושיה זו עיין בשיטה מקובצת שם, וזה לשונו, ואף על גב דיתרו לא ראה מקום הנס, מכל מקום כל שרואה הרבים הנצולים כרואה מקום הנס דמי, ע"כ, וכן איתא ברבינו מנוח (על הרמב"ם ברכות פרק י' הלכה ט').

וכן הובא באבודרהם (בשם רבינו גרשום ב"ר שלמה), עיין רמ"א (אורח חיים סימן ר"ח סעיף ו'), וזה לשונו, יש אומרים דהוא הדין אם רואה האדם שנעשה לו הנס מברך עליו, כמו שמברך על המקום שנעשה בו הנס (אבודרהם), ע"כ³.

ומבואר דממעשה יתרו שבירך על הנס של ים סוף, כשראה את ישראל, ילפינן להלכה למעשה שאפשר לברך כשרואה את האדם שנעשו לו נסים, הרי

(3) אכן בדין זה מי ומתי יכול לברך כשרואה האדם שנעשה לו נס, עי' במשנ"ב שם (ס"ק כ"א), ובשעה"צ (ס"ק י"ז), באריכות, עיי"ש.

והנה כעין תי' זה, אבל מפי אחר מצינו בגיליוני הש"ס (שבת ל"א:), וז"ל, כיון דכת' על פי ד' יחנו כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי, נ"ב, בזה יש ליישב קושית השיט"מ"ק (ברכות) וכו' ואע"ג דיתרו לא ראה מקום הנס, מ"מ כל שרואה הרבים הנצולים כרואה מקום הנס דמי עכ"ל, ולהנ"ל י"ל דכיון דיצאו ממצרים עפי"ד, וכן מן הים סוף נסעו עפי"ד, וכל מסעיהם אז עפי"ד ה' היו, וע"כ כל המקומות כמקום אחד חשבינן להו, וכדאמר כאן וכו' וע"כ שפיר ה"ל כאילו היה במצרים וביים סוף מקומות הנס עצמן, ע"כ, אכן זה שאני ממש"כ האבודרהם (וכן מרבינו מנוח), דהשתא דין זה שייך רק ביוצאי מצרים, ודו"ק.

וע"ע בעיני יעקב (על הע"י), שהביא קושי' המהרש"א, וכתב ע"ז, וז"ל, ולענ"ד מעיקרא לא קשה מידי, דהא כת' שבא אל הר האלקים, וענן משווה שאר כל ההרים, נמצא שמשם היה יכול לראות ארץ מצרים, ושפיר בירך. ע"כ.

ה

הנה במה שאמר יתרו ברוך ה' וגו', לכאורה יש כאן כמה קושיות.

(1) חדא שיש כאן כפילות דברים, דכתיב **אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה**, והשתא כתיב **אשר הציל את העם מתחת יד מצרים**.

(2) ועוד צריך ביאור, מה שבתחילה הזכיר פרעה ומצרים, ובהמשך לא הזכיר רק את מצרים, דבתחילה כתיב **מיד מצרים ומיד פרעה**, ואחר כך כתיב **אשר הציל את העם מתחת יד מצרים**.

(3) עוד קשה, בפסוק לפני זה דכתיב **ויחד יתרו**, כתיב **אשר עשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים**, וכאן לא הזכיר את פרעה, ולא כמו בברכה שבירך.

(4) וכן בתחילה כתיב, **אשר הציל אתכם**, לשון נוכח, אכן בהמשך כתיב **אשר הציל את העם**, ובלשון נסתרה.

(5) ברישא דקרא כתיב, שההצלה הייתה **מיד מצרים**, אכן בהמשך כתיב שההצלה הייתה **מתחת יד מצרים**.

(6) וכן צריך ביאור מה שיתרו היפך הסדר שאמר לו משה, שמשוה הזכיר קודם את פרעה, ואחר כך את מצרים, וכדכתיב **ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים**, אבל יתרו אמר **אשר הציל אתכם מיד פרעה ומיד מצרים**.

וצריך ביאור החילוקים.

ו

כי בדבר אשר זדו עליהם.

כשיתרו אמר ברוך ה' וגו' הוסיף לומר **עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם**, פירוש אף שיתרו שמע על קיעת הים ומלחמת עמלק ומשום זה בא אל משה אל המדבר, מכל מקום אחר שמשוה סיפר לו **את כל הדברים אשר עשה ה' וגו'**, דהיינו כל הפרטים, עכשיו עמד יותר על גדלות הבורא, שמאחר ששמע על העונש של מצרים, הבין **כי בדבר אשר זדו** לעשות, בזה גופא הביא **עליהם** העונש.

והנה בפירוש **הדבר אשר זדו**, מצינו בזה מחלוקת רש"י והרמב"ן, שרש"י פירש כתרוממו, ארי בתגמא די חשיבו מצראי למידן ית ישראל ביה דנינון, פירוש בדבר אשר חשבו המצריים לאבדם, שזה היה במים, וכלשון רש"י במים דימו

לאבדם והם נאבדו במים, ע"כ, הרי שהברכה הייתה על מה שהמצריים נאבדו על ידי המים.

אכן עיין ברמב"ן, שפירש באופן אחר, וזה לשונו, פירושו, **בדבר אשר** הזידו המצרים על ישראל, **ידעתי** שהוא **גדול מכל האלהים**, וטעם זה, מפני שהשם גזר על ישראל ועבדום וכו' אבל הזידו עליהם וחשבו להכרית אותם מן העולם וכו' ומפני זה היה עליהם העונש המשחית אותם לגמרי, ע"כ, (וכן משמע באבן עזרא, וזה לשונו, וטעם **כי בדבר**, בעבור הדבר שזדו המצרים על עם ישראל, וכן הזכיר למעלה **ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים**, ה' שעושה דין על שהעבדו אותם בפרך, ע"כ), הרי שהברכה הייתה על מה שאירע למצריים בכלל.

ולכאורה צריך ביאור במאי פליגי רש"י והרמב"ן.

ז

איתא בברכות (נ"ד), רב יהודה חלש ואתפח על לגביה רב חנא בגדתאה ורבנן אמרי ליה בריך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהבך לעפרא אמר להו פטרותן יתי מלאודויי והא אמרי אביי בעי אודויי באפי עשרה דהווי בי עשרה והא איהו לא קא מודה לא צריך דעני בתרייהו אמן, ע"כ.

והנה בפשטות רב יהודה יצא ידי חובת ברכתו מדין שומע כעונה, שכיון ששמע את הברכה מאדם אחר, הרי הוא כאילו הוא בירך בעצמו.

אכן זה צריך ביאור שאם יצא מדין שומע כעונה, אמאי היה צריך לענות אמן, דעניית אמן היינו כשהמברך מוציא את העונה, אבל בשומע כעונה אינו צריך עניית אמן (עיין באורח חיים סימן ר"ג).

והנה עיין בטור (אורח חיים סימן ר"ט), שכתב בשם הרא"ש, וזה לשונו, אף על גב דשומע יוצא בשמיעה בלא עניית אמן, היינו דוקא כשהמברך חייב גם כן בברכה, אז יוצא השומע בלא עניית אמן, אבל הכא כיון שהם לא היו חייבין בברכה זו, לכך הוצרך הוא לענות אמן וכו' לפי זה אם בירך אחד הגומל לעצמו ושמע אחר וכיון לצאת, יצא בלא עניית אמן, ע"כ.

והנה בדין זה שהשומע ממי שאינו מחויב בדבר צריך לענות אמן, נחלקו הפוסקים האם זה דין בכל ברכה, שיש כלל בכל הברכות שאם מחויב בדבר מוציא אף בלי שהשני יענה אמן, אבל אם אינו מחויב בדבר צריך השני לענות אמן, וכך כתב בהגהות ר' עקיבא איגר בשולחן ערוך שם (סעיף ד')⁴.

אמנם הפרי מגדים (סימן ר"ג סק"כ), כתב דיש לומר שמה שאמרו שצריך

(4) ועי' מש"כ בשו"ת אבני נזר או"ח סי' מ' אות ח'.

פרפראות/המשך

ולפי זה אפשר לבאר מה שכתב שיתרו היה חמור מדין, שקא משמע לן מעלת יתרו, שאף שהיה אנוס מדין והיה רחוק מן החכמה, מכל מקום כיון שנתקרב לתורה, לא רק ששוב אינו כחמור, אלא אדרבה זכה להוסיף פרשה בתורה, וזהו מעלת התורה, שהיא נאמנה ומחכימת פתי, ודו"ק.

וירד ה' על הר סיני, (ט"ז כ').

עיין בספר חנוכת התורה (בשם הר"ר העשיל זצ"ל), שהביא מדרש אהא דכתיב **למה תרצדון הרים גבנונים**, שבשעה שבה הקב"ה ליתן תורה בסיני היו ההרים רצים וכו' עלי התורה ניתנת, תבור בא וכו' אמר הקב"ה כולכם הרים אלא כלכם גבנונים וכו' כלכם נעשה עבודה זרה על ראשיכם. אבל סיני שלא נעשה עבודת כוכבים עליו, ההר חמד אלקים לשבתו וכו', והקשה על זה שעדיין לא פתר כוליה קרא, דאיך יפרש **למה תרצדון**, דאיזה טענה זו, ומדוע לא ירוצו כל אחד שיקבלו עליו את התורה. ופירש שם בחנוכת התורה, דמכיון דכתיב **אלהיהם על ההרים** ולא ההרים אלהיהם, פירוש שאף על פי שנעשה עליהם עבודה זרה לא נאסרו משום נעבד, דמחובר לא נאסר, ולפי זה

ולכאורה צריך ביאור אמאי קראו חמור¹.

ונראה על פי מה שכתב המהרש"א בנדרים (פ"א), דאיתא שם מפני מה אין מצויין תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהן וכו' רב אשי אומר משום דקרו לאינשי חמרי, ופירש המהרש"א חמרי כאילו הם בטבע הבריאה ואינם ראויים לחכמה כבריאת החמור הזה וכו', ע"כ.

ומבואר שאם רוצים להמשיל דבר רחוק מחכמה מצד הבריאה, מדמים אותו לחמור².

ואפשר לבאר על פי זה מה שאמרו בשבת (ק"ב), אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים וכו', פירוש שאם אנו מחשיבים הראשונים רק כבני אדם אז אנו מרוחקים מן החכמה כמו חמורים, ודו"ק.

(1) ועי' מש"כ בליקוטי נ"י תשפ"ב.

(2) ועי' ועי' רבינו בחיי פר' בלק, שנקרא חמור ע"ש החומריות שבו, עיי"ש, וכמו שאמרו שור ולא אדם חמור ולא כלים, שהחמור הכי דומה לכלים וכו'.

השומע לענות אמן, זה דין מסוים בברכת הגומל, דשאני ברכת הגומל שאין המברך מחויב כלל בזה, ולכן אין השומע יוצא אלא אם כן עונה אמן, מה שאין כן שאר ברכת המצוות נחשב המברך מחויב בדבר, ואינו צריך לענות אמן, כיון שיש לו דין ערבות, עיין שם⁶.

ובביאור המחלוקת נראה, דהנה עיין בטור שדן, האם צריך בברכת הגומל, עשרה חוץ מן המברך, או שגם המברך הוא חלק מן העשרה.

ולכאורה יש לומר שזה תלוי בעצם הבנת ברכת הגומל מה היא, האם זה ברכת השבח, שנותן שבח להקב"ה על מה שאירע לו, וברכה זו צריכה להיות בעשרה, או שהברכה היא משום פירסומי ניסא, דאי זה משום שבח לבורא, אז גם המברך עצמו יכול להיות מן העשרה, אכן אם הברכה היא משום פירסומי ניסא, אז צריך עשרה חוץ מן המברך, בכדי לפרסם הדבר, ודו"ק.

ואפשר שבסברא זו פליגי הפרי מגדים והר" עקיבא אייגה, דלפי הפרי מגדים טעם הברכה הוא כדי לתת שבח לבורא עולם, ומשום הכי רק המחוייב בדבר ממש יכול להוציא כדי לתת שבח למקום, וזה דין מסוים רק בברכה זו, מה שאין כן לפי הר" עקיבא אייגה, יש לומר שטעם הברכה הוא כדי לפרסם הנס, ואינו צריך להיות במיוחד גם על המברך, ואם כן מה שצריך שיענה אמן, זה דין כללי בכל הברכות, ודו"ק.

ח

ולכאורה היה אפשר לומר דבסברא זו פליגי גם רש"י והרמב"ן.

דהנה לפי רש"י הברכה כאן היא על הנס שהיה להם בים, ובהכרח שזה ברכת הנס, וכמו שאמרו בגמרא ברכות, שראה מקום שנעשה בו הנס, וכמו שפירש הא דכתיב **אשר זוד עליהם**, שראה מקום קריעת הים, ששם אבדו המצריים.

ולכאורה הא שלא פירש שהיה כאן ברכת הגומל, יש לומר משום דסבירא ליה, שברכת הגומל בא לפרסם את הנס, והנה אם כן רק אם המברך מחויב בדבר אין צריך לענות אמן, והנה כאן יתרו לא היה בקריעת הים, והיה אם כן בהכרח אינו מחוייב, ואם כן היו בני ישראל צריכים לענות אמן, ולא מצינו שכאן בני ישראל ענו אמן, ובהכרח שהברכה הייתה ברכת הראיה, ודו"ק.

מה שאין כן לפי הרמב"ן, שפירש **אשר זוד** קאי על מה שאירע להם במצרים, יש לומר שהברכה הייתה ברכת הגומל על ניסי מצרים, ובזה שפיר היה יכול יתרו לברך עבור בני ישראל, ואף שלא ענו אמן.

(5) ועיי' מש"כ ע"ז בשו"ת כת"ס או"ח סי' כ"ז, ועיי' בקה"י סי' כ"ז אות ד', עיי"ש.

ובביאור הדבר נראה בהקדם מה שכתב הגר"ז לבאר הא דכתיב **אשר זוד עליהם**⁶, וזה לשונו, **כי בדבר אשר זוד עליהם**, יעויין שם בפירוש רש"י, שפירש **זוד** הרשיעו, ובתרגום אונקלוס שם, ארי בפתגמא די חשיבו וגו', הרי שפירש **זוד** מלשון מחשבה, ויש לומר הביאור בזה, דבאמת המצרים חשבו להרע לישראל הרבה יותר מאשר הרעו, ורק שלא עלתה בידה להפיק זממם לפועל, והקב"ה נפרע מהם על הכל במדה כנגד מדה, בין על מה שהרעו כבה, ובין על הדברים שחשבו להרע ולא הרעו עדיין, [כי הלא בנכרים מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה, כדאיתא בתוספות קידושין (ל"ט)], והנה מה שכבר עשו בפועל זה נודע לכל, אבל מה שעדיין לא עשו מזה ידעו רק אלה שהיו באותה עצה, רק הם ידעו מחשבותיהם ומה שרוצים לעשות לישראל, והנה אמרו חז"ל בסוטה דף י"א שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו, ונמצא דיתרו היה יודע מהכל גם מזה שהיה בדעתם לעשות ולא עשו עדיין, וזהו שאמר יתרו **עתה ידעתי כי גדול וגו' כי בדבר אשר זוד עליהם**, כי נפרע מהם במדה כנגד מדה, גם על הדברים שרק חשבו לעשות לישראל ועדיין לא עשו אותם, וזהו שתרגם **אשר זוד** די חשיבו, ודו"ק, ע"כ.

והנה מבואר בדבריו של יתרו שהוסיף ידיעה שלא הייתה לבני ישראל, אכן ידיעה זו אינו אלא על מה שאירע להם במצרים, ולא על מה שהיה בים סוף, ובהכרח שאין זה אלא לפי הרמב"ן, ולא לפי רש"י ודו"ק.

ועל כל פנים לפי הרמב"ן עכשיו על ידי ידיעה של יתרו, ניתוסף להם כאן שבח להקב"ה, מה שלא ידעו מקודם, והנה אם נקטינן שברכת הגומל היא ברכת השבח, אתי שפיר, שעכשיו גם יתרו היה חלק משבח זה, אכן אם זה משום פירסומי ניסא אין הוא מחויב בדבר כלל, ודו"ק.

ט

והנה על פי יסוד דברי הגר"ז, נראה שיש ליישב כמה דיוקים בפסוקים אלו. (א) הא שיתרו שינה ממה שאמר משה, שמשה הקדים **אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים**, יש לומר שבתחילה נקט משה שהעיקר כאן היה פרעה ומצרים נמשכו אחריו, אכן יתרו ענה לו, שזה אינו אלא **אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה**, שהוא יודע שהרי הוא היה אחד מן היועצים, שמצרים הם שהתחילו בזה, וכמו שמבואר במדרש **ויקם מלך חדש על מצרים**, שבתחילה פרעה לא רצה לגזור על ישראל גזירות, שעדיין זכר את יוסף, רק אחר כך כשהורידוהו מגדולתו, אז

(6) ואף שהוא כת' בדברי רש"י, נראה בהכרח שא"ז אלא לפי פ' הרמב"ן, וכמו שיבואר.

פרפראות/המשך

צריכים שינוי כדי שיהיו אסורים לגבוה, וצ"ע.

ונראה שאפשר לבאר על פי הא דאיתא במגילה (כ"ט), תניא רבי אלעזר הקפר אומר, עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, שנאמר **כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא**, והלא דברים קל וחומר, ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה, נקבעים בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות, שקורין ומרביצין בהן תורה, על אחת כמה וכמה, ע"כ.

ומבואר בגמרא שההרים הללו זכו להיקבע בארץ ישראל רק משום שבאו ללמוד תורה, דהיינו שהקב"ה ייתן עליהם את התורה, ובזה שרצו כבר זכו להיקבע בארץ ישראל, ואם כן משמע שעל הרצון בלבד כבר זכו להיקבע מיד בארץ ישראל.

ולפי זה יש לומר שמיד שרצו נקבעו בארץ ישראל, ואחר כך באו מארץ ישראל לסיני, בשביל שהקב"ה ייתן עליהם את התורה.

והנה אם כנים אנו בזה, שהיו בתחילה במקום אחר ואחר כך באו לארץ ישראל, אם כן היו מחוברים שנתלששו(ממקומם בחוץ לארץ), ואחר כך חיברם (בארץ ישראל), ודינו כתלוש וחיברו שנקרא תלוש, ואם כן אם עבדו עליהם עבודה זרה כשהיו בארץ

יש לומר שזו היא טענת הקב"ה, שכל חסרונום הוא מפני שרצו, ונעקרו ממקומם, דכל זמן שהיו במקומם לא נאסרו משום עבודה זרה, דמחובר לא נאסר, כנזכר, אבל השתא שכל ההרים רצו, ונעקרו ממקומם, אם כן נעשו תלוש ונאסרו משום עבודה זרה שעליהם, ועכשיו בריצתם נעשו **הרים נבנונים**, פירוש בעלי מומים, שעל ידי הריצה והעקירה ממקומם ונהיו תלושים, ובזה נעשו בעלי מום שנאסרו משום העבודה זרה, עיין שם.

אכן זה צריך ביאור דהא מה שנעבד עליהם עבודה זרה, היה רק כשעדיין היו מחוברים, ואז הרי לא נאסרו, ואם כן מה בכך שנעקרו עכשיו ממקומם ובאו שיתנו עליהם התורה, מכל מקום עכשיו אין אף אחד שעובד שעובד עליהם עבודה זרה, ומשנעקרו ממקומם עדיין לא נאסרו, ואם כן מדוע נחשבים כבעלי מומים.

ואף אם נאמר שדינם כבעלי חיים, ובעלי חיים אף שאינם נאסרים להדיט, מכל מקום לגבוה נאסרים, וכדילפינן מדכתיב **מן הבקר** להוציא את הנעבד, ואם כן גם במחובר נאמר שיאסר לגבוה, אך אם כן אמאי צריך שיעקרו ממקומם, דאם הפסול הוא רק לגבוה אף במקומם, שהם במחובר יאסרו, וכמו שמצינו בבעלי חיים, שאינם

הסכים, אם כן הרי יתרו ידע שמצרים הם שהתחילו בזה, ומשום הכי הקדימם קודם, ודו"ק⁷.

י

וכן יש לבאר מה שהוקשה לעיל, שאם ברכה זו היא ברכת הגומל, איך ידע יתרו שבני ישראל עדיין לא ברכו ברכה זו, והשתא יש לומר שידע, שהרי הוא חידש להם עוד דברים שצריך לתת עליהם שבח, והם לא ידעו זאת מקודם.

ובזה נמי מדויק הא דכתיב **ויחד יתרו** (שזה הסיבה שיכול לברך ברכת הגומל, כנזכר), ששם הזכיר רק את מצרים, והיינו שחלחק שלו בברכה היא רק ממה שהציל אותם ממצרים שהם הקדימו לגזור על ישראל, ודו"ק.

אכן מה שעדיין קשה לפי הרמב"ן, הוא מהמבואר בגמרא ברכות, ששם איתא להדיא שברכה זו הייתה ברכת הראיה, ומשמע שלא הייתה ברכת הגומל, וצריך ביאור.

והנראה בזה שלפי הרמב"ן, יש לומר שבעצם יתרו עשה שתי ברכות, קודם עשה ברכת הגומל, כדי להוציא את בני ישראל, כנזכר, ואחר כך ברכת ראיית הנס.

והנה נראה שזה מדויק בקרא שבתחילה אמר **אשר הציל אתכם, אתכם** דייקא ולא את הערב רב, והיינו מפני שהם לא היו כלל בשיעבוד מצרים, ואינם חלק מברכת הגומל, וכן מה שאמר **מיד מצרים ומיד פרעה**, שהזכיר שהוא יודע שמצרים התחילו ואחר כך פרעה.

אכן המשך הפסוק זה עוד ברכה, והיא ברכה על ראיית מקום הנס, וזה מה שאמר **אשר הציל את העם**, שכלל גם את הערב רב, דהרי ברכה זו הייתה על כל עוברי הים, והם היו בכלל.

וכן מה שהזכיר כאן רק את מצרים, משום שנס קריעת הים היה על המצריים שננטעו, וזה רק מצרים, ובפרט לפי המדרש שפרעה ניצול מן הים, עיין שם.

(7) אכן זה לדעת הרמב"ן, אבל לדעת רש"י י"ל שאזיל לשיטתיה, שכ' כמה פעמים שפרעה התחיל בעצה תחילה, עי' מש"כ במכת צפרדע ובקריעת הים.

וכן יש לבאר מה שכתוב **מתחת יד מצרים**, מכיון שקאי על ים סוף, ואינו מדבר על השיעבוד ויד מצרים, אלא על מה שיצאו לגמרי לחירות **מתחת יד מצרים**, ודו"ק.

יא

והשתא נראה גם לבאר גירסת רש"י בגמרא ברכות שם, דהנה אם נדייק ברש"י כשהביא הפסוק **ויאמר יתרו** וכו' הוסיף עוד תיבה אחת שלא הוזכרה בגמרא, דבגמרא כתיב **ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל וגו'**, ורש"י הוסיף **אתכם**.

ונראה דלפי רש"י שהפסוק אינו מדבר אלא על ברכת הראיה, גם מה שכתוב **אתכם** הוא חלק הראיה שעל זה הוא מברך, מה שאין כן לפי הרמב"ן הראיה של ברכת הראיה, אינה אלא מסיפא דקרא, ואדרבה **אתכם** לא קאי על ברכת הראיה כלל, אלא על ברכת הגומל, ושפיר לא הזכיר **אתכם** לגבי ברכת ראיית הנס, ודו"ק.

וכן נראה לבאר הא דשינה רש"י מלשון הגמרא, דבגמרא אמרו מנא הני מילי, ורש"י כתב מנלן.

והיינו שלשון מנא הני מילי קאי על כמה דברים, ולא על דבר אחד מיוחד, מה שאין כן מנלן, קאי על דבר מסוים.

ויש לומר דרש"י לשיטתיה אזיל, דבגמרא איירי במיוחד על נס קריעת הים, שעליה בירך יתרו, ומשום הכי גרס מנלן, מה שאין כן לפי הרמב"ן אין הראיה דווקא מקריעת הים, אלא ממה שבירך על ראיית מקום הנס, ודו"ק.

ישראל, מיד נאסרו משום נעבד, דהרי דינם כתלוש, והנה תנן בעבודה זרה (מ"ה.), שכל מקום (בארץ ישראל) שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן דע שיש שם עבודת כוכבים, עיין שם, ולפי זה שכנקבעו בארץ ישראל ועבדו עליהם עבודה זרה נאסרו, וחל עליהם שם נעבד.

אכן לפי זה צריך לשון **תרצדון** שפירש בחנוכת התורה לשון ריצה, דמשמע מפני שרצו והגיעו לסיני, ומשום הכי נאסרו, ולכאורה לפי מה שנתבאר אין זה תלוי בריצה שלהם כלל, דהרי כבר לפני זה בארץ ישראל נאסרו משום תלוש שחיברו.

ונראה שיש לפרש לשון **תרצדון**, שזה לשון רצון, פירוש למה אתם רוצים שיתנו עליכם את התורה, פירוש שהרצון שלהם גרם שייקבעו בארץ ישראל, ועל ידי זה נאסרו, שמכיון שרצו ללמוד תורה נקבעו בארץ ישראל ונחשבים כתלושים, ועכשיו נאסרו משום נעבד, ואם כן לא יועיל מה שיבואו לסיני, דמכל מקום כבר נפסלו בעת שהיו בארץ ישראל, שעבדו עליהם עבודה זרה, ודו"ק.

(ובדרך המוסר ניתן ללמוד מזה, שמי שכבר רוצה לבוא ללמוד תורה, כבר נחשב תלוש מתענוגי העולם הזה, אכן גם אז צריך להיזהר ביותר מכל מיני עבודות זרות, שעכשיו יכולים הם לפסלו לגמרי, ודו"ק).

כולל ערב זכרון משה מתת' הלוי

מעומקא דליבא נשגור בוס של ברכה לידידנו
מחשובי האברכים היושבים בבית ה' בלילות, יגע ועמל בעסק

התורה ה"ה

הרב דפאל ליבוהף שליט"א

עם הולדת בתו ני"ז במזל טוב.

יעזור ה' זיראה נחת ואושר כל הימים, ויזכה לגדלה לתורה

ולחופה ולמעשים טובים.

מאחלים

בני החבורה הרב משה דוטנברג

ראש הכולל

הוצאות הגליון השבוע נודבו ע"י

הרב דפאל ליבוהף שליט"א

לדגל הולדת בתו שתחיה

יתן ה' ויזכה לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים